

integra, nec indigere incitamento libidinis, et servire imperio voluntatis? Quæ ideo a me commemorata commemorare noluisti, cum verba mea ponerēs, ne silentium tibi imponeres, et ad illa quæ de filiis per totum corpus tanquam pediculis erumpentibus, et de ferramentis agriculturalium ad imprægnandas fœminas adhibendis, quæ tibi festivissima dicacitate sonare videbantur, cum vanitate ineptissima dicerentur, os aperire non posses.

Unde nec illud meum, quod in eodem loco, quem vult redarguendum suscepas, de paturientium doloribus posui, putasti esse tagendum. Si enim fœminæ sine parturitionis cruciatibus parerent, puto quod non eis membra genitalia, sed tormenta pœnalia defuissent. Porro Scriptura divina (quod omnes qui legunt sciunt) de peccato Evæ hoc tormenti genus in fœmineum genus transisse testatur¹. Hoc tu in meis verbis præterire quam pertractare maluisti, ne diceretur tibi, ita salvis atque integris utriusque sexus genitalibus in illa felicitate paradisi potuisse sine pudenda libine concumbere conjuges, sicut potuerunt salvis atque integris fœmineis genitalibus parere sine gemendo² dolore mulieres. Sed vos non solum cruciatus et gemitus parientium, verumetiam labores alios ærumnasque mortalium, non a tempore arbitrii liberi eorum, sed a die exitus de ventre matris eorum, mavultis in loco tantæ illius beatitudinis ponere, quam pudendam susceptam vestram ipso ibi saltem pudore non ponere. Et tamen qui negas in istam mortalitatem post peccatum mutatam fuisse naturam; fateris post meritum bonæ voluntatis in gloriam beatæ immortalitatis esse mutandam. In cuius gloriæ cacumen parvuli, quod non potestis negare, meritis non suæ, sed alienæ voluntatis ascendunt; quos non vultis credere meritis malæ volun-

¹ Gen. III, 16. — ² Forte gemebundo.

tatis alienæ, sed tamen ejus in cuius lumbis ratione seminis fuerunt, ad profunda miseriarum quas novimus, fuisse dejectos.

XVI. JUL. « Sed jam pergamus ad reliqua. Postquam ergo Abrahæ, quod a me positum fuerat, vivavit exemplum; conatus est asserere, Abimelech quoque, qui orante Abraham, cum mulieribus suis sanatus, refertur, ut ad generationis operam, a qua per plagam erat suspensus, posset redire, non detractioe libidinis¹, sed dolore aliquo posse intelligi mulierum vulvam fuisse conclusam: quasi a nobis assereretur impendio, ut appetitus eis naturalis redditus videretur: cum ego testimoniis illis id solum probare fuerim contentus, impeditum concubitum, qui sine libidine esse non poterat, per iram Dei, redditumque per indulgentiam Dei, sive amolitis obstaculis, sive irritamentis solemnibus restitutis; tamen diabolicum non doceri, sed etiam per hoc ad Dei operam pertinentem, qui inter corporis instrumenta mediocria, sed innoxia, non specie, non modo, verum solo peccaret excessu. »

AUG. Quis non intelligat, si Deo insignante accidit aliquid corpori fœminarum, unde impediretur concubitus, et per hoc proles, quæ utique non posset, nisi a concumbentibus concipi, eo remoto impedimento, talem concubitum redditum, qualis est in corpore mortis huius, id est, cum libidine. In talem quippe statum revocantur corpora, cum sanantur, qualem jam sortita est post peccatum natura mortalium, quæ illos compellit in mortem. Sed in corpore vitæ illius, ubi homo, nisi peccasset, non erat moriturus, alius procul dubio status fuit: unde aut nulla ibi, aut talis, qualis nunc est, libido non fuit, qua caro contra spiritum concupisceret; ut ei

¹ Lib. 2. de Nupt. et Conc. c. 15.

necesse esset aut subjugari, aut reluctari; quorum alterum honestati, alterum paci beatitudinis illius convenire non posset.

Noli ergo duas istas vitas hæretica perversitate confundere: aliter in corpore corruptibili, quod aggravat animam¹, vivitur; aliter in paradiso, si permansisset hominis rectitudo, in qua creatus fuerat, viveretur. Esset ergo et ibi propter generationem concubitus conjugum; sed aut membris genitalibus sine ulla libidine servantibus menti, aut ipsius, si ulla esset, libidinis motibus nunquam repugnantibus voluntati: quæ si talis esset, pudenda non esset; nec corporis membra, quæ suo vel sollicitaret impetu, vel moveret, pudenda proprie vocari faceret, velarique compelleret; quod post peccatum factum esse, nec nisi peccati poena fieri potuisse, Dei verba testantur. « Quis, inquit, nuntiavit tibi, quia nudus es, nisi ex » ligno, quod præceperam tibi tantum ne ex eo manducares, ex eo manducasti? » Non, inquit, tibi nuntiata esset nuditas tua, nisi esset a te prævaricata lex mea. Quid est autem nuditas nuntiata, cui procul dubio ignota non erat, nisi eo motu stimulante, ut inusitato aspectu se urgeret adverti, pudoremque incuteret? Quoniam peccato factum erat, ut hominis pars inferior contra superiorem, hoc est, caro contra spiritum concupisceret. Sed tu contra omnia claudis oculos, et Deo manifestante quod non confunderetur homo de sua uuditate, nisi peccasset, ita fuisse asseris institutum, ut etiamsi non peccasset, puderet eum nuditatis suæ. Deus enim dicit: Quis nuntiavit tibi nuditatem tuam, nisi quia peccasti? Et tu dicis: (ut ipsa verba tua ponam, quæ paulo ante locutus es:) « Sic est homo per universa formatus, ut melius a nullo fingi posset: qui accepit prudenter in

¹ Sap. ix, 15. — ² Gen. iii, 11.

corpore et locos decoris et locos pudoris; ut in se ipso et verecundiam et confidentiam disceret, ne et deformis videretur, si esset per cuncta velatus, et deses redderetur ac negligens, si semper esset per cuncta vulgatus. » Ac per hoc, secundum te longe melior peccando factus est homo: nisi enim peccasset, quem Deus fecerat rectum, viveret imprudenter non dignoscendo in corpore suo locos decoris et locos pudoris¹, et impudenter nulla velando, et negligenter cuncta vulgando: neque enim vitaret hæc vitia, nisi ei, quia peccaverat, sua fuisset nuditas nuntiata.

XVII. JUL. « De quo quoniam satis actum est, ad illa properemus, quæ super naturali malo Manichæus olim acute, sed ut probabo, perplexitate quæstionum deceptus objecit. Breviter tamen prius, quid Augustinus contra Apostoli testimonium retulerit, ventilemus. Ego ergo cum notam istam operam sexuum a Deo auctore corporum institutam, etiam beati Pauli testimonio apertissime dixissem probari, qui invectus in flagitia eorum, quos in virilis quoque sexus concubitum præcipitarat insania, ait: « Relicto naturali usu foeminae accensi sunt in desideria sua²; » intuli Apostolo teste, approbari usum foeminae naturaliter institutum. Ad hoc ergo iste rescribens: Non dixit, inquit, Apostolus conjugalem usum³, sed naturalem, eum volens intelligi qui fit membris ad hoc creatis, ut per ea possit ad generandum sexus uterque misceri: ac per hoc, cum eisdem membris etiam meretrici quisque miscetur, naturalis est usus, nec tamen laudabilis, sed culpabilis. Non ergo isto nomine, id est, « Usu naturali, » conjugalis est laudata commixtio: sed immundiora et sceleratiora flagitia denotata sunt, quam si illicite foeminis, sed tamen naturaliter uterentur. » Id

¹ Eccl. vii, 30. — ² Rom. i, 27. — ³ Lib. 2. de Nupt. et Conc. c. 20.

est, hic usus foeminae quem pronuntiavit Apostolus naturalem, non intelligitur conjugalis, ut bonus licitusque doceatur: sed ideo, inquit, dictus est naturalis, quia diversitatem sexus ad hoc indicat institutam, ut et commixtui pararetur et partui. Quibus molitionibus cum juvaretur nihil, cur tantum immoratus est? Profecto ob hoc solum, ut hi qui eum sequuntur, solutum putent quod viderint fuisse contactum: caeterum quam nihil dixerit, brevis disputatio palam faciet. Nempe Apostolus foeminae usum ait naturaliter institutum, nec commendavit alteram commixtionem primitus ordinatam; sed de eo usu disputans, in quo libidinem cunctis noverat viguisse temporibus, naturalem illam vocavit. »

AUG. Usus foeminae naturalis est, cum ejus masculus illo membro utitur, quo natura ejusdem generis animalium propagatur; propter quod etiam ipsum membrum naturam proprie dici solet: unde Cicero ait, mulierem vidisse se in somnis praesignatam habere naturam. Usus itaque naturalis et licitus est, sicut in conjugio; et illicitus, sicut in adulterio: contra naturam vero semper illicitus, et procul dubio flagitiosior atque turpior; quem sanctus Apostolus et in foeminis et in masculis arguebat, damnabiliores volens intelligi, quam si in usu naturali, vel adulterando, vel fornicando peccarent. Usus itaque concumbentium naturalis idemque inculpabilis, et in paradiso esse potuisset, etiamsi nemo peccasset; non enim aliter ad humanum genus secundum benedictionem Dei multiplicandum filii gignerentur: sed eum vocatum esse ab Apostolo usum naturalem, in quo libidinem cunctis noverat viguisse temporibus, quis tibi dixit, nisi haeresis vestra? Absit enim, ut Apostolus etiam illo tempore hominum crederet pudendam viguisse libidinem, quando

¹ Cic. lib. 2. de Divin.

nudi erant, et non pudebat eos. Verumtamen etiamsi Apostolus diceret, quod ipse dixisti, « In usu foeminae naturali cunctis temporibus viguisse libidinem; » in his quoque verbis haberem quod recte intelligerem, ne pudendam susceptam tuam in illius beatae vitae corporibus, quae nondum fuerant corpora mortis hujus, sicut tu facis, mente stultissima, lingua loquacissima, fronte impudentissima collocarem. Cunctis quippe temporibus, ex quo utriusque sexus fieri concubitus coepit, procul dubio usus foeminae naturalis sine hac pudenda libidine esse non potuit: jam enim non vitae illius, sed mortis hujus habebant corpus, quando post peccatum de paradiso egressi, masculus et foemina utrumque sexum naturaliter primitus miscuerunt. Quod si ante faceret, ibi libido vel nulla esset, vel pudenda non esset: non enim sollicitaret invitum, et repugnare sibi cogeret castum; sed aut sine illa officium suum genitalia, jubente mente, peragerent; aut illa si esset, cum opus esset, assurgeret, tranquillissimum nutum subsequens voluntatis, nec opprimens cogitationem turbulento impetu voluptatis. Talem se modo non esse, multis suis importunis et coercendis motibus confitetur: ergo aut vitium esse, aut vitiatam se esse testatur. Ecce unde dicebat Apostolus: « Scio quia non » habitat in me, id est, in carne mea bonum¹. » Ecce unde trahitur a nascentibus originale peccatum. Hoc malo bene utitur pudicitia conjugalis: hoc malo melius non utitur religiosa continentia vidualis, vel sacra integritas virginalis.

XVIII. JUL. « Hoc nos intelleximus, cumque de naturae institutione loqueremur, id protulimus quod Apostolum sensisse constabat. Tu igitur quid promovisti, ut referres non ab eo usum conjugalem, sed naturalem vo-

¹ Rom. vii, 18.

cari? Aut quo ore subjungis, quoniam » cum iisdem membris meretrici quisque miscetur, naturalis est usus, nec tamen laudabilis, sed culpabilis? « Ut enim etiam hic ostendamus, quod frequenter aperuimus, unam a te saltem sententiam non proferri, quæ non adversum te plurimum valeat: si usus fornicationis naturalis, nec tamen laudabilis, sed culpabilis dicitur, ob hoc quia meretricis usus est; sine dubio conjugalem, quia honestum atque licitum, non culpabilem, sed laudabilem profiteberis. »

AUG. Non quia sine malo est, sed quia bene utitur malo, conjugalis concubitus merito inculpabilis dicitur. Sic enim bonum est bene uti malo, quemadmodum malum est male uti bono. Sic ergo bene utuntur conjugati libidinis malo, quomodo male utuntur adulteri corporis bono. Hoc jam non semel dixi, et sæpius me dicere non pigebit, quando te veris contradicere non pudebit.

XIX. JUL. « Et ubi est crimen tuum diabolicum quod illi argumento pudoris nitebaris affigere? Non enim jam libido reprehenditur, quæ et in prohibito et in concessio usu, naturæ ipsius conditione sentitur; si depravatio ejus, ad id quod non licebat excurrere, sola culpatur. »

AUG. Non sola « Culpatur depravatio libidinis ad id quod non licebat excurrere: » sed tua magna depravatio est, cum a te non culpatur ad id quod non licebat impellens. Quando enim ad id quod non licet impellit, profecto nisi pravitati ejus repugnetur excurrit. Et hæc est concupiscentia carnis, qua caro concupiscit adversus spiritum; adversus quam propterea concupiscit et spiritus, ne quo impellit excurrat. Malum est ergo, et quod impellit in malum: sed si non excurrit, repugnante sibi spiritu, non vincitur homo a malo. Tunc autem omni malo carebit, quando cui repugnet non erit. Neque hoc

cum fiet, natura, sicut Manichæus insanit, a nobis separabitur aliena, sed sanabitur nostra. Quæ nunc, si quemadmodum regeneratione et remissione peccatorum sanatur a reatu, sic ab omni esset infirmitate jam sana; non contra carnem spiritus concupisceret, ut non operemur nisi licitum; sed ita caro spiritui consentiret, ut nihil contra illum concupisceretur illicitum.

XX. JUL. « Utque presse interrogemus et breviter apostolum Paulum, cum naturalem usum foeminae nuncuparet, possibilitatem rei et honestatem, an solam possibilitatem indicasse arbitraris? id est, hoc nomine, « Naturali, » intelligere nos voluit usum qui fieri poterat et debebat; an qui poterat, sed non debebat? Si dixeris, qui poterat, licet non deberet, qualis in adulteris agitur: ergo et illud aliud flagitium non erit contra naturam, quia membris agitur naturalibus. Si autem expavescens retuleris, quod et veritas habet, Apostolum usum vocasse naturalem, qui foetibus destinatus honeste agi, quippe naturaliter, ut poterat et debebat, id est, in corporibus vel singularum vel plurium foeminarum, temporum tamen ratione concessis: fateberis sine dubio inepte argumentatum fuisse; beatumque Paulum nomine naturalis usus, non fornicationem, sicut tu putaveras, sed et honestum et legitimum, qui foecunditati paratus est, corporum indicasse commixtum.

» Nos ergo merito generaliter defendimus, quod Manichæus generaliter arguebat. Tu enim dicis commixtionem hanc sexuum cum voluptate, per diabolum institutam, causam originalis esse peccati, et necessitatem omnium criminum; ac per hoc ipsam criminari naturam: nos quid consequentius facere potuimus, quam ut teste magistro gentium, naturæ generalitate defenderemus et ascriberemus operi Dei, quod tu naturaliter malum voca-

bas? Factumque est, ut quod tu dicis diabolicum, nos ad refellendum te probaremus naturaliter institutum. Ista est quippe legitima et erudita responsio, ut quod in specie accusatur, defendatur in specie; et quod in genere arguitur, vindicetur in genere. Quod etiam Manichæus intellexit, quem tu æquas crimine, sed non æquas ingenio: ideo ille omnem substantiam corporum transcribit diabolo; tu autem non universam, sed sicut in priore libro diximus, meliorem. Triumphavit ergo veritas sacris stipata præsiidiis, quæ per Apostolum probans naturale conjugum negotium, et per hoc ad Deum pertinere qui esset auctor naturæ, vestra figmenta dirupit, qui id prævaricatorium, non naturale juratis. »

AUG. Jam etiam supra satis diximus quem dixerit Apostolus usum foemine naturalem, et cur appellaverit naturalem, id est, cum fit eis membris utriusque sexus, quæ adpropagandam sunt instituta naturam¹; sive talis usus esset, qualis in paradiso esse potuisset, nullo scilicet utens malo, vel nulla existente, vel non nisi nutum voluntatis subsequente libidine; sive qualis nunc est ex quo esse coepit, vel licitus sicut in conjugio, bene utens et corporis bono et libidinis malo; vel illicitus sicut in adulterio, male utens et illo bono et illo malo; nec tamen etiam ipse discedens ab eis membris, quæ naturæ etiam nomine proprie nuncupantur. Nihil est itaque cur presse, ut dicis, ac breviter interroges, utrum Apostolus in eo quod ait naturalem usum, eum voluerit intelligi, qui fieri et poterat et debeat; an qui fieri poterat, sed non debebat: non enim ut hoc diceret, aliquid horum intuebatur Apostolus, sed membra tantummodo utriusque sexus genitaliter naturalia, hoc est, ad generandam creaturam. Nam quis ignorat, quod licitus usus foeminae fieri

¹ Rom. 1, 27.

et possit et debeat; illicitus autem fieri possit, nec tamen debeat; uterque autem sit naturalis, quia utriusque sexus ad naturam propagandam creatis membris genitalibus fit?

Tergiversatorias aufer ambages, remove loquaces et fallaces, fumos vanitatis tuæ. Libido pecorum ideo non est vitium, quia non ea caro concupiscit adversus Spiritum: quod Manichæus si discernere valuisset, nec pecorum ab opificio Dei veri alienasset naturas, nec hominum vitia putaret esse substantias. Tu autem nisi cum Ambrosio et cæteris catholicis senseris atque tenueris¹, per prævaricationem primi hominis carnis et spiritus dissensionem in nostram vertisse naturam; quantumlibet Manichæos detestari videaris, eorum detestandus adiutor sine dubio permanebis; asserendo esse bonum, quod esse clamat veritas malum; et hoc malum negando ex depravatione venire peccato vitiatae naturæ nostræ, ut Manichæus, te adiutore, commixtionem nobis naturæ introducat alienæ.

XXI. JUL. « Simili acumine illud quoque labefactare conaris, quod dixi, evangelico testimonio ex fructibus suis arborem debere cognosci; ut ostenderem, quod clarum est, doceri bona non posse conjugia, imo ipsam naturam, quæ conjugiorum operatione suppletur, nec Dei posse opere vindicari, si de ea dicerentur crimina pullulare. Ad hoc ergo respondisti, » Numquid Dominus inde loquebatur², et non potius de duabus voluntatibus hominum, bona scilicet et mala; istam bonam, illam malam arborem dicens, quia de bona voluntate opera bona nascuntur, et mala de mala? Quod si nuptias arborem bonam intelligamus, profecto e contrario posituri sumus fornicationem arborem malam. Porro si di-

¹ Ambros. lib. 7. in Luc. 12. — ² Lib. 2. de Nupt. et Conc. c. 26.

xerit, non illic arboris loco ponendum esse adulterium, sed naturam humanam de qua nascitur homo : ita et hic non erit arbor connubium, sed natura humana de qua nascitur homo. « Falleris : non ibi Dominus loquitur de duabus voluntatibus, sed de persona sua. Quoniam cum beneficia Judæis præstaret innumera, ab ejus nihil criminationibus desinebant. Cæterum cum opera ejus, quæ etiam glorificabant, arguere non valerent; ipsum tamen Samaritanum ac plenum dæmonio et Behelzebulis spiritu causabantur illudere. Tunc ergo Dominus ait, « Aut facite arborem bonam, et fructus ejus bonos; aut facite arborem malam, et fructus ejus malos; ex fructibus enim suis arbor dignoscitur¹. » Id est, aut opera mea vituperate, quæ bona esse infirmitates pulsæ et restitutæ sanitates loquuntur; ut improbum me, operum meorum testimonio comprobetis : aut si hæc tanta beneficia non audetis arguere; reddite bonæ arbori, mihi videlicet, testimonium fructuum meorum, et amate beneficium, qui beneficia prædicatis. Ibi ergo personam de operibus suis Christus jussit agnosci : quod nobis jure suffragatum est, ut doceremus naturam quoque atque conjugia de fructificationis suæ qualitate censenda; ut si de his criminum virus fluebat, criminosa etiam radix judicaretur. »

Vide ergo quam ad intelligendum cæcutias, qui levare te objecti mei pondus putasti, fornicationem nuptiis ex adverso locando, ut sicut bona arbor nuptiæ, ita mala fornicatio videretur, de qua, id est, fornicatione, foecunditas nulla deberet existere, ne mala convinceretur, si bonæ nuptiæ bonis foetibus probarentur; cum homo sive de conjugio, sive de adulterio nascitur, non de flagitio, sed de natura seminum prodeat. Flagitium quippe

¹ Matth. xii, 33.

quod mœchantium voluntate committitur, substantiæ instituta non turbat : verum exercet se natura per materias suas, et peccato remanente apud illicitæ voluntatis auctorem, foetus innocuus de opere Conditoris erumpit. Quod quidem et tu vidisti esse referendum : sed qualiter conatus sis eludere, prudens lector attendat. » Ais enim : Si arboris loco ibi non est ponendum adulterium, sed natura humana de qua nascitur homo : ita et hic non erit arbor bona connubium, sed natura humana de qua nascitur homo. « Hoc est ergo quod eloqui conatus es : Sicut non imputatur homo fornicationi, sed naturæ : ita peccatum quod trahitur de parentibus legitimis, non esse imputandum connubio, sed naturæ humanæ, quam crimine diabolus infecit antiquo. In adulteris ergo culpasti lascivientium voluntatem; sed laudasti humanam naturam, de qua homo etiam per illicitos concubitus nasceretur : in parentibus autem legitimis laudasti connubium, de quo non dicis venire peccatum; sed vituperasti naturam, de qua dicis infundi crimen horrendum. Vigilet hic ergo lector meus. Si naturam humanam in fornicatione laudabilem censuisti, quæ causam nascenti flagitiis coëuntium, impollutam fecisset; quomodo hanc ipsam naturam in connubii parte reprehendis, quam dicis causam naturali crimini præstitisse? Ergo non quidem connubium, sed naturam humanam et magnum bonum et magnum malum esse professus es. Nam quid ea nequius, si crimen ingenuit? quid detestabilius, si a diabolo possidetur? Quid ergo habeat artis in semine, ipsa viderit : qualitatis interim, in qua bonum omne vel malum est, pessimæ comprobatur, si et ipsa rea, et generans reatus, et diabolicæ convincitur tyrannidis satellites. Merito ergo de fructibus suis debet arbor agnosci, ut quæ causa mali est, mala jure optimo nominetur. »

AUG. Causam mali originalis, nec conjugium esse, nec adulterium, satis res ipsa declarat: quoniam, id quod bonum est in natura hominis, Deo creante ex homine nascitur; et id quod malum habet propter quod renasci debet, ex homine trahitur. Causa porro hujus mali est, quod « Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines » pertransiit, in quo omnes peccaverunt¹. » In quibus Apostoli verbis in aliam sententiam detorquendis, quanta loquacitate inaniter laboraveris, vident qui tua et nostra intelligenter legunt. Quid te igitur adjuvat? ut quid abs te, quæso, commemoratum est evangelicum testimonium, quod « Arbor bona bonos fructus facit²; » cum tu de conjugali loquereris bono, ejusque fructus velles esse homines; tanquam ideo demonstrans eos sine malo nasci, quia bonum sunt nuptiæ, et « Non potest arbor » bona fructus malos facere³; » cum homines nascuntur⁴ ex hominibus, sive cum originali noxa, unde dicit Apostolus, « Corpus mortuum est propter peccatum⁵; » sive sine ulla noxa, ut vos contenditis contra Apostolum, non tamen per conjugales solos, verumetiam per concubitus impudicos; et aliquando sint sterilia conjugia, fœcunda adulteria?

Utrum autem Dominus duas voluntates, sicut nos dicimus, in duabus arboribus insinuare voluerit, unam bonam, qua bonus est homo, quæ non potest facere opera mala, id est, fructus malos; alteram malam, qua malus est homo, quæ non potest facere opera bona, id est, fructus bonos, an sicut tu dicis de se ipso Judæis ista locutus sit, qui nosse volunt, Evangelium legunt, te negligunt. Dominus enim cum cavendos esse monstraret,

¹ Rom. v, 12. — ² Matth. vii, 17. — ³ Ibid. 18. — ⁴ *Forse* nascuntur. — ⁵ Rom. viii, 10.

qui venirent in vestitu ovium, intrinsecus autem lupi essent rapaces, « Ex fructibus, inquit. eorum cognoscetis eos, Numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona fructus bonos facit, » mala autem arbor fructus malos facit. Non potest arbor » bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus » bonos facere¹. » Et secundum Lucam, cum hypocritæ arguerentur, duæ istæ arbores commemoratæ sunt, et mox evidenter expositæ subsequente Domino atque dicente: « Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum, et malus homo de malo profert malum; » ex abundantia enim cordis os loquitur². » Ubi autem ait, « Aut facite arborem bonam et fructum ejus bonum, » aut facite arborem malam et fructum ejus malum³, » (quod tu eum de se ipso dixisse opinaris;) unde dixerit mox aperiens: « Si quidem ex fructu, inquit, arbor cognoscitur. Progenies viperarum, quomodo potestis bona » loqui, cum sitis mali? Ex abundantia enim cordis os » loquitur: bonus homo de bono thesauro profert bona, » et malus homo de malo thesauro profert mala⁴. » Vides-ne te falli, non me? Redi ergo ad causam operis mali, et invenies voluntatem malam: redi ad causam originalis mali, et invenies primi hominis voluntatem malam, et ea vitiatam naturam bonam.

XXII. JUL. « Verum hæc loquimur, ut fidei vestræ quis sit finis ostendam: cæterum illud inconcussum valet, quod disputationibus præcedentibus fundatum est, nec quidquam malum esse, præter opus voluntatis quod justitia prohibet perpetrantis; nec quod naturale est, posse malum convinci. Manet ergo hæc inconcussa turris, de cujus edito latrocinia diversorum propulsantur errorum. »

¹ Matth. vii, 16. — ² Luc. vi, 45. — ³ Matth. xii, 33. — ⁴ Ibid. et seqq.